

1. **Правове регулювання племінної справи у тваринництві.**
2. **Правове регулювання бджільництва.**
3. **Правове регулювання виробництва рибної продукції.**
4. **Правове регулювання ветеринарної медицини.**
5. **Охорона прав на сорти рослин.**
6. **Правове регулювання насінництва.**
7. **Правове регулювання захисту рослин.**

Правове регулювання племінної справи у тваринництві. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про племінну справу у тваринництві»

племінна справа

— це система зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин.

Об'єктами племінної справи є велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птахи, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі, яких розводять задля одержання певної продукції. Згідно зі ст. 5 цього Закону України до *суб'єктів* цієї справи належать: власники племінних (генетичних) ресурсів, підприємства (об'єднання) з племінної справи, селекційні, селекційно-технологічні та селекційно-гібридні центри, іподроми, станції оцінювання племінних тварин, юридичні та фізичні особи, що надають відповідні послуги та беруть участь у створенні та використанні племінних (генетичних) ресурсів, власники неплемінних тварин — споживачі племінних (генетичних) ресурсів і замовники послуг з племінної справи у тваринництві.

Породна чистота сільськогосподарських тварин захищається законом шляхом встановлення вимог до племінних (генетичних) ресурсів. До останніх, згідно із цим законом, належать: тварини, сперма, ембріони, яйцеклітини, інкубаційні яйця, які мають племінну (генетичну) цінність. Показником племінної (генетичної) цінності є усталена здатність тварин передавати нащадкам визначені якісні породні ознаки.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про племінну справу у тваринництві» племінних тварин треба ідентифікувати, пронумерувати, сфотографувати, присвоїти їм клички, що дасть змогу збирати інформацію про кожну з них окремо та встановлювати відповідність цій інформації.

Племінні тварини підлягають реєстрації в документах з племінної справи, дані про них треба вносити до документів офіційного обліку продуктивності, які оформляються державними контролерами-асистентами та підтверджуються відповідними організаціями, котрі досліджують якісні показники одержаної продукції. Вони підлягають також офіційній класифікації (оцінюванню типу в балах), яку провадять експерти-бонітери.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про племінну справу у тваринництві» власники племінних (генетичних) ресурсів зобов'язані мати *племінні свідоцтва (сертифікати)*, які є документальним підтвердженням якості належних їм племінних тварин, сперми, ембріонів, яйцеклітин. Ці свідоцтва (сертифікати) містять відомості про походження, продуктивність, тип та інші якості генетичних ресурсів, дані імуногенетичного контролю, оцінку типу тварин у балах. Вони необхідні для підтвердження якості племінних (генетичних) ресурсів і для захисту прав споживачів племінної продукції.

Правове регулювання бджільництва. Правове регулювання бджільництва здійснюється на основі норм Закону України «Про бджільництво». Згідно з цим Законом *бджільництво* — галузь сільськогосподарського виробництва, основою функціонування якої є розведення, утримання та використання бджіл для апиляції комахозапильних рослин сільськогосподарського призначення і підвищення їх урожайності, виробництво харчових продуктів і сировини для промисловості.

Об'єктами

бджільництва є робочі бджоли, бджолині матки, трутні, бджолині сім'ї, яких розводять на племінних і товарних пасіках.

Суб'єктами

бджільництва, незалежно від форм власності, є: племінні та товарні пасіки, племінні бджолорозплідники; підприємства з виготовлення обладнання та пасічного реманенту; підприємства, установи й організації із заготівлі, переробки, реалізації продуктів бджільництва та препаратів із них; лабораторії сертифікації продуктів бджільництва; наукові установи, заклади освіти, дослідні господарства, які займаються бджільництвом; спілки, асоціації та інші об'єднання, діяльність яких пов'язана з бджільництвом.

Право на зайняття бджільництвом мають фізичні особи, які мають відповідні навички або спеціальну підготовку, а також юридичні особи. Зайняття бджільництвом не потребує спеціального дозволу. Фізична або юридична особа для зайняття цією справою, зокрема формуванням пасіки з бджолиних сімей, має придбати підсобне приміщення, реманент і обладнання на певній земельній ділянці. Кількість бджолиних сімей, що їх можуть утримувати юридичні та фізичні особи, не обмежується.

Статтею 13 Закону України «Про бджільництво» передбачено, що для обліку пасік та здійснення лікувально-профілактичних заходів на кожну пасіку видається ветеринарно-санітарний пас-порт. Пасіка реєструється один раз у рік її заснування за місцем проживання фізичної особи або за місцезнаходженням юридичної особи, яка займається бджільництвом, у місцевих державних адміністраціях або місцевих радах.

Згідно зі ст. 19 Закону України вироблені або заготовлені продукти бджільництва підлягають ветеринарно-санітарній експертизі. Виробництво вощини задля її реалізації здійснюється фізичними та юридичними особами в порядку, визначеному Ветеринарно-санітарними вимогами щодо заготівлі та переробки воскосировини, затвердженими наказом Державного департаменту ветеринарної медицини України від 7 червня 2002 р. № 31.

Правове регулювання виробництва рибної продукції. Правову основу регулювання виробництва рибної продукції становлять норми Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них».

Об'єктами

рибництва є риба та інші водні живі ресурси, які, згідно з цим законом, охоплюють сукупність водних організмів, життя яких неможливе без перебування у воді. До водних живих ресурсів належать: прісноводні, морські, ана- та ката-дромні риби на всіх стадіях розвитку, круглороті, водні безхребетні, в тому числі молюски, ракоподібні, черви, голкошкірі, губки, киш-ковопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, голо-воногі, водорості та інші водні рослини.

За Законом України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» вирощування риби, інших водних живих ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх ділянках) та континентальному шельфі України дозволяється суб'єктам аграрного права за наявності позитивної ветеринарно-санітарної оцінки стану водних об'єктів, що її провадять державні органи ветеринарної медицини. Законом визначено, що якість і безпека живої риби, інших водних живих ресурсів, вирощених у ставках, інших водних об'єктах (їх ділянках), підтверджуються ветеринарним свідоцтвом, яке видають державні

органи ветеринарної медицини один раз на рік на всю партію вирощеної живої риби або інших водних живих ресурсів.

Переробкою продукції лову мають право займатися суб'єкти аграрного права за наявності в них дозволу на цей вид діяльності, який видається органами державної санітарно-епідеміологічної служби та державною службою ветеринарної медицини. Суб'єкти аграрного права, які переробляють продукти лову, підлягають обліку в державній службі ветеринарної медицини за місцезнаходженням. Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію» передбачає, що суб'єкти аграрного права, які займаються переробкою рибної продукції, повинні мати акредитовані виробничі лабораторії для контролю за якістю продуктів лову, харчової продукції з них та супутніх матеріалів.

Правове регулювання ветеринарної медицини. Згідно із Законом України «Про ветеринарну медицину» *ветеринарна медицина* є галуззю науки та практичних знань про хвороби тварин, їх профілактику, діагностику та лікування, ветеринарно-санітарну якість та безпеку продукції тваринного, а на ринках — і рослинного походження, про збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання хворобам і захисту людей від захворювань, спільних для тварин і людей.

Державний ветеринарно-санітарний контроль здійснюється лікарями державних установ ветеринарної медицини. Державний ветеринарно-санітарний нагляд здійснюється Головним державним інспектором ветеринарної медицини України, його заступниками, головними державними інспекторами ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, міст, районів, їх заступниками, головними державними інспекторами ветеринарної медицини регіональних служб державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті, їх заступниками та державними інспекторами ветеринарної медицини.

Закон України «Про ветеринарну медицину» передбачає порядок встановлення карантину тварин. Карантин у місцях виникнення небезпечних захворювань встановлюється та скасовується рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації та відповідних територіях та виконавчими органами місцевого самоврядування міст обласного значення, в тому числі на території окремих господарств за поданням відповідного органу державної ветеринарної медицини, а в межах одного або кількох регіонів — за рішенням Кабінету Міністрів України за

поданням Державного департаменту ветеринарної медицини при Міністерстві аграрної політики України.

У разі виникнення на території України особливо небезпечних інфекційних хвороб тварин, у тому числі таких, що раніше не реєструвалися, за рішенням Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України хворі тварини та тварини з підозрою на хворобу враженої ферми, стада, гурту, а в разі необхідності — тварини інших ферм, стад, гуртів, що мали пря-мий або непрямий контакт, який може призвести до передачі збудника інфекції, забиваються (дорізаються), а їхні туші, мало-цінний інвентар, транспортні засоби, інші предмети, які можуть бути фактором такої передачі, знищуються шляхом спалювання, закопування або іншим способом, що гарантує припинення поши-рення зазначених хвороб.

У разі встановлення карантину може вводитися повна або часткова заборона: провозити або переганяти тварин через каран-тинну зону, ввозити (заводити) в цю зону, вивозити (виводити) з неї тварин; вивозити або виносити (у тому числі для пересилання посылками) з карантинної зони продукцію тваринного і рослинно-го походження, корми; перегруповувати, переводити (перевозити) тварин у межах карантинної зони, а також використовувати спільні пасовища, місця водопою для хворих і здорових тварин без дозво-лу головного державного інспектора ветеринарної медицини райо-ну, міста, області.

Юридичні або фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проживають на території України) мо-жуть займатися ветеринарною практикою на підставі ліцензії, що видається відповідно до законодавства України.

Охорона прав на сорти рослин. Забезпечується така правова охорона нормами Закону України «Про охорону прав на сорти рос-лин». Згідно зі ст. 1 цього Закону України *сорт рослин*

є окремою групою рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популя-ція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, неза-лежно від того, чи задовольняє вона цілком умови надання правової охорони, може бути визначена ступенем прояву ознак, що є резуль-татом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; може розглядатись як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення у незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Згідно із Законом України «Про охорону прав на сорти рос-лин» можуть набуватися такі права на сорти: особисте немайнове право авторства на сорт; майнове право власника сорту. Про осо-бисте немайнове право авторства на сорт свідчать Реєстр сортів, Реєстр патентів, свідоцтво про авторство на сорт рослин, патент. Про майнове право власника сорту свідчать Реєстр патентів, па-тент. Різновидами сорту, на які можуть набуватися права, є клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція.

Сорт вважається охороноздатним — придатним для набуття права на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за про-явом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, вирізняльним, однорідним і стабільним.

Права на сорт набуваються в Україні шляхом подання до Дер-жавної служби з охорони прав на сорти рослин заявки, експерти-зи заявки та державної реєстрації прав.

Особа, яка створила сорт, визнається автором сорту. Вона на-буває особисте немайнове право авторства від дати державної реє-страції сорту. Право авторства не відчужується, не передається і діє безстроково.

Особа, визнана автором сорту, має право: а) перешкоджати ін-шим особам привласнювати та спотворювати його авторство; б) ви-магати не розголошувати його ім"я як автора сорту і не зазначати його в публікаціях; в) вимагати зазначення свого імені під час ви-користання сорту, якщо це практично можливо.

Майновим правом власника сорту є його виняткове право на ви-користання власного сорту і на дозвіл чи заборону використання сорту іншими особами. Виняткове право власника сорту на дозвіл чи заборону використання сорту полягає у тому, що ніхто без його дозволу не може здійснювати відносно до матеріалу сорту такі дії: а) виробництво або відтворення (з метою розмноження); б) доведен-ня до кондиції з метою розмноження; в) пропонування до продажу; г) продаж або інший комерційний обіг; г) вивезення за межі митної території України; д) ввезення на митну територію України тощо.

Привласнення авторства є порушенням особистого немайново-го права авторства на сорт. Вчинення без дозволу особи, яка має майнове право на сорт, будь-яких дій

відносно до цього сорту, що потребують дозволу, вважаються порушенням майнового права на сорт. Порушення прав на сорт тягнуть за собою відповідальність згідно із чинним законодавством.

Особа, права якої на сорт порушені, може вимагати: а) припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права відносно становища, що існувало до порушення права; б) стягнення завданих збитків, включаючи неодержані доходи; в) відшкодування моральної шкоди; г) вжиття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом прав на сорти.

Особа, яка порушила права на сорт, зобов'язана на вимогу особи, якій належать ці права, припинити порушення права і відшкодувати завдані збитки.

Правове регулювання насінництва. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про насіння і садивний матеріал» *насінництво тарозсадництво*

— галузь рослинництва, що займається розмноженням відповідно насіння і садивного матеріалу, збереженням і поліпшенням їх сортових, посівних і врожайних якостей (властивостей), а також здійснює сортовий і насінневий контроль. Насінням є будь-які органи рослин, які використовуються для розмноження. Садивний (посадковий) матеріал — це рослини та їх частини, що придатні для відтворення цілісних рослин.

За законом, насіння поділяється на три категорії: *оригінальне* — насіння первинних ланок насінництва, яке реалізують для подальшого його розмноження і отримання елітного насіння; *елітне*

— насіння, отримане від послідовного розмноження оригінального насіння в елітно-насінницьких й інших господарствах, занесених до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу;

репродукційне

— насіння першої та наступних репродукцій. До насіння зазначених категорій прирівнюється відповідний садивний матеріал картоплі, винограду, плодкових, горіхоплідних, ягідних, декоративних, лікарських, лісових культур з урахуванням особливостей їх розмноження.

Згідно із Законом України до *об'єктів* насінництва та розсадництва належать: сорт рослин (клон, лінія, гібрид, популяція, сортоsumіш); насіння та садивний матеріал; насінницькі посіви та насадження. *Суб'єктами* насін

ництва і розсадництва визнаються фізичні та юридичні особи, яким надано право займатися виробництвом, реалізацією та використанням насіння та садивного матеріалу згідно з чинним законодавством. Система насінництва та розсадництва складається з ланок оригінального, елітного та ре-продукційного насінництва і розсадництва, страхових і державно-го резервного насінневих фондів.

Згідно із Законом України створення страхового насінневого фонду є обов'язковим для всіх виробників насіння. Страхові насінневі фонди оригінального, елітного і репродукційного насіння створюються відповідними суб'єктами насінництва в обсягах, передбачених спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики.

Для забезпечення насінням районів, що не виробляють власного насіння або мають обмежені можливості його виробництва, надання допомоги в разі знищення або пошкодження насінницьких посівів внаслідок стихійного лиха, забезпечення сортовідновлення, сортозаміни та реалізації насіння за міжнародними договорами створюється державний резервний насінневий фонд.

Насіння і садивний матеріал уводять в обіг після їх визнання державними органами управління та контролю в насінництві та розсадництві, що підтверджується відповідними документами встановленої форми. Насіння і садивний матеріал вважаються визнаними, якщо вони: за сортовою чистотою і посівними якістьями відповідають вимогам нормативного документа; належать до сорту, який занесено до Реєстру сортів рослин України, або за результатами державного випробування сорту визнані перспективними, тобто показали значну перевагу щодо урожайності або за іншими цінними ознаками.

Державний контроль у насінництві та розсадництві здійснюють Українська державна насіннева інспекція, Державна насіннева інспекція Автономної Республіки Крим, обласні, районні, міські, міжрайонні державні насінневі інспекції, Українська державна помологічно-ампелографічна інспекція, Українська державна лісонасіннева інспекція, державні зональні лісо-насінневі інспекції, Українська державна квітково-декоративна насіннева інспекція.

Правове регулювання захисту рослин. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про захист рослин» *захист рослин* — це комплекс заходів, спрямованих на зменшення втрат

урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби та бур'яни.

Спеціально уповноваженими органами виконавчої влади в галузі захисту рослин є Головне управління державної служби захисту рослин (Головна державна інспекція захисту рослин) Мінагрополітики, а також державні станції захисту рослин Автономної Республіки Крим, областей і районів. У населених пунктах, на територіях при-родно-заповідного фонду, в лісопаркових частинах зелених зон, захисних лісових насадженнях у смугах відведення залізниць та ав-томобільних доріг захист рослин здійснюють підрозділи захисту рослин підприємств, установ та організацій, які є їх (рослин) власниками чи користувачами. Спеціальним органом у справі захисту рослин є також Державна служба з карантину рослин України.

Закон визначає права та обов'язки посадових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин. Зокрема, вони мають право: вимагати від підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян, діяльність яких пов'язана із захистом рослин, додержання законодавства про захист рослин; відвідувати підприємства, установи, організації усіх форм власності, діяльність яких пов'язана з користуванням землею, лісом, водними об'єктами, вирощуванням рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, а також реалізацією, переробкою, зберіганням і використанням рослин та продукції рослинного походження з метою перевірки додержання законодавства про захист рослин та відбирати зразки ґрунту, води, насіння, рослин, продукції рослинного походження та інших матеріалів для проведення фітосанітарної діагностики; обмежувати, тимчасово забороняти або припиняти діяльність підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян у разі порушення ними вимог технології та нормативно-правових актів з питань захисту рослин, що можуть спричинити загрозу життю і здоров'ю людей та довкіллю; визначати і регулювати обсяги робіт, пов'язаних із захистом рослин, відповідно до фітосанітарного стану; забороняти реалізацію засобів захисту рослин, які не відповідають вимогам щодо їх якості; одержувати від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян необхідну інформацію з питань захисту рослин; давати обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про проведення підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами профілактичних і винищувальних заходів щодо захисту рослин; накладати адміністративні штрафи на осіб, винних у порушенні законодавства про захист рослин.

Посадові особи спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин зобов'язані: у межах своєї компетенції розробляти та приймати

нормативно-правові акти з питань захисту рослин; прогнозувати розвиток і поширення шкідливих організмів; своєчасно інформувати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи, організації усіх форм власності та громадян, діяльність яких пов'язана з користуванням землею, лісом, водними об'єктами, вирощуванням, реалізацією, переробкою, зберіганням і використанням рослин та продукції рослинного походження, про фітосанітарний стан, строки та методи проведення захисних заходів; здійснювати контроль за виконанням загальнодержавних, між-державних, регіональних цільових програм захисту рослин; впроваджувати безпечні для здоров'я людини та охорони довкілля інтегровані та інші системи захисту рослин; визначати обставини, межі території, час уведення особливого режиму захисту рослин та заходи щодо локалізації і ліквідації особливо небезпечних шкідливих організмів, а також залучати в установленому законодавством порядку для цих цілей ресурси держави, а також ресурси підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян з попереднім відшкодуванням їм понесених ними витрат тощо.

Закон визначав також права та обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян у сфері захисту рослин. Зокрема, вони мають право: отримувати в установленому порядку повну та достовірну інформацію про появу, поширення, розвиток шкідливих організмів та їх шкодочинність; брати участь у розробленні й обговоренні проектів цільових програм захисту рослин, вносити пропозиції з цих питань до спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері захисту рослин; на відшкодування збитків, завданих їм внаслідок порушення законодавства про захист рослин. Водночас вони зобов'язані: проводити систематичні обстеження угідь, посівів, насаджень, продукції рослинного походження, сховищ тощо і в разі виявлення поширення шкідливих організмів поінформувати про це спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері захисту рослин; додержувати технології вирощування рослин сільськогосподарського та іншого призначення; допускати до робіт, пов'язаних із транспортуванням, зберіганням, застосуванням засобів захисту рослин, їх торгівлею, лише осіб, які пройшли спеціальну підготовку і мають на те відповідне посвідчення і допуск, що видаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади у сфері захисту рослин; своєчасно проводити комплекс профілактичних і винищувальних заходів щодо боротьби зі шкідниками, хворобами та бур'янами; виконувати регламенти зберігання, транспортування та застосування засобів захисту рослин; використовувати відповідну техніку, обладнання та засоби громадської й особистої безпеки; відшкодувати підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності та громадянам завдані їм збитки в установленому законодавством порядку тощо.

Відносини щодо захисту рослин від шкідників, збудників хвороб рослин, які відсутні або обмежено поширені на території України (карантинних організмів), регулюються Законом України «Про карантин рослин». Відповідно до цього закону у разі виявлення карантинних організмів карантинний режим запроваджується: у межах кількох

областей Кабінетом Міністрів України за поданням Головного державного інспектора з карантину рос-лин України; на території Автономної Республіки Крим, області, кількох районів, району, населеного пункту чи території окремо-го господарства — відповідно Радою Міністрів Автономної Рес-публіки Крим, місцевою державною адміністрацією за поданням, відповідно, головних державних інспекторів з карантину рослин України, державних інспекторів з карантину рослин.

Карантинний режим запроваджується протягом доби з момен-ту виявлення карантинного організму. Орган, який прийняв рі-шення про запровадження або скасування карантинного режиму, протягом доби повідомляє про це осіб, які перебувають або проживають у карантинній зоні.

У карантинній зоні здійснюються такі спеціальні карантинні заходи: огляд і обстеження підкарантинних матеріалів та об'єк-тів; здійснення контролю за проведенням локалізації та ліквідації карантинних організмів; заборона вивезення з карантинної зони заражених на карантинні організми підкарантинних матеріалів та об'єктів; знезараження підкарантинних матеріалів та об'єктів; технічна переробка заражених на карантинні організми підкаран-тинних матеріалів тощо.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке племінна справа?
2. Хто є об'єктами племінної справи?
3. Хто є суб'єктами племінної справи?
4. Що таке бджільництво?
5. Хто є об'єктами і суб'єктами бджільництва?
6. У чому специфіка рибництва?
7. Як Ви розумієте поняття «ветеринарна медицина»?
8. Яким законом забезпечується охорона прав на сорти рослин?
9. Що таке насінництво?
10. Що таке захист рослин?

